
Komu prospěje zavedení školného- přenáška Jana Kellera

Komu prospěje zavedení školného- Přenáška Jana Kellera

V rámci akcí pořádaných k Mezinárodnímu dni studentstva proběhla v pondělí 15. listopadu 2010 ve velké aule hlavní budovy FF UK na Palachově náměstí přednáška Jana Kellera Deset falešných a jeden skutečný důvod, proč zavádět školné. Přednášku zorganizovala za podpory Studentské komory Rady vysokých škol iniciativa ProAlt, již je Jan Keller členem, a prof. Keller zde v rozšířené podobě přednesl svůj příspěvek vydaný ve sborníku iniciativy Vzdělání není zboží! Proč nezavádět školné.

Falešné důvody

Jan Keller nejprve představil deset argumentů, které jsou používány zastánci zavedení školného, a postupně dokazoval jejich neplatnost. Například argument, že studium je čistě osobní investicí, takže je nesprávné, aby náklady na vzdělávání jen pro některé hradila společnost jako celek. Dle Kellera však ve skutečnosti prakticky není možné odhadnout, jaký díl vzdělání je čistě osobní investicí a jaký má blahodárny přínos pro celou společnost. Je např. v zájmu všech (včetně těch, kteří nestudovali a jejichž děti nestudují), aby u nás byl dostatek kvalitních lékařů či učitelů češtiny.

Argument tvrdící, že školné představuje finanční stimul, který zajistí, aby studenti řádně studovali, Keller odmítl s poukazem na to, že v současné době se průměrné náklady na studium pohybují okolo 10 000,-Kč měsíčně, přičemž studenti jsou sociální skupinou, jejíž životní náklady vzrostly za posledních pět let nejvíce, a to 2,3krát. Podle Kellera jsou tedy studující z chudých rodin existujícími náklady k rychlému a cílevědomému studiu motivováni i bez školného (případně jsou jejich výši již dnes od studia zcela odrazeni) a studenty ze zámožnějších rodin, které nyní náklady na studium nemotivují k co nejřádnějšímu studiu, bude stěžší motivovat platba nějakých deseti tisíc korun za půl roku navíc. Obhajobu školného zakládající se na tom, že zavedení školného vylepší finanční bilanci veřejných vysokých škol, Keller odmítl s tím, že při notorickém nedostatku financí ve státní pokladně lze očekávat, že o stejnou částku, kterou studenti školám přinesou, se sníží objem financí pro vysoké školy ze státního rozpočtu, přičemž záruky o opaku každopádně neexistují.

Za zcela absurdní označil tvrzení, že zavedení školného přispěje ke zvýšení sociální rovnosti v přístupu ke vzdělání, když již za současného stavu děti chudších a méně vzdělaných rodičů studují vysokou školu méně často než děti bohatých nebo vysokoškolsky vzdělaných rodičů. Navíc je prokázáno, že zatímco chudší lidé a ženy volí v otázce dalšího vzdělávání většinou strategii minimalizace rizika, tak bohatší lidé a muži volí spíše strategii maximalizace zisku. Neboli v situaci, kdy člověk z určitých důvodů hodnotí své šance na dokončení vysokoškolského vzdělání jako nižší či nízké, tak ženy a chudší vzhledem k nákladům, které s sebou studium nese a které se jim v případě neúspěchu nevrátí, se raději na vysokou školu ani nehlásí, zatímco muži a bohatší lidé si řeknou, že možný úspěch (ukončené vysokoškolské vzdělání) stojí za riziko případné finanční ztráty.

Skutečné důvody: bankovní produkt a soukromé VŠ

Ve druhé části svého příspěvku Keller upozornil na dva důvody, které podle něj skutečně stojí v pozadí prosazování školného. Jeden důvod je obecný a druhý specificky český. Obecný důvod spočívá v tom, že jelikož se počítá s tím, že většina studujících nebude moci školné platit rovnou, ale bude si na něj muset brát půjčky, objevuje se zde prostor pro nový bankovní produkt. Tento produkt je o to výhodnější, že v návrzích školného se počítá s vysokým úročením (aby prý zámožní studenti s úvěry nespekulovali!) a s tím, že pokud absolvent nepřekročí hranici průměrného příjmu, nad kterou začne mít povinnost půjčku splácet, bankám půjčka i s úroky splatí stát (tedy všichni daňoví poplatníci). Jedná se tudíž o půjčky, které pro bankovní sektor nepředstavují žádné riziko a zajišťují vysoké výnosy.

Specificky český důvod pro zavádění školného podle Kellera vysvětluje v prohlášeních, že školné je třeba zavést do roku 2013. Proč zrovna tento termín? Klíčem leží ve vývoji porodnosti v České republice. Zatímco v letech 1992 a 1993 se narodilo v ČR každém roce zhruba 120 000 dětí, v letech 1996 – 2003 to bylo každoročně zhruba jen 90 000 dětí. Tato skutečnost znamená, že zatímco dnes se část zájemců o vysokoškolské studium (ročníky za začátku devadesátých let) nedostane na veřejné vysoké školy a končí na soukromých vysokých školách, kde za vzdělání platí, tak až bude generace z let 1996 – 2003 ve věku, kdy se její příslušníci budou hlásit na vysoké školy, jejich poptávku po vysokoškolském vzdělání s přehledem pokryjí stávající veřejné vysoké školy. Zájme o soukromé vysoké školy tak zřejmě poleví. Co v této situaci zajistí soukromým vysokým školám zcela určitě uchazeče a tak i přežití? Když veřejné vysoké školy ztratí svou komparativní výhodu – nabídku bezplatného vzdělání. Keller rovněž upozornil, že propad v demografickém vývoji se projeví o čtyři roky dříve ve středním školství a že tato skutečnost může vysvětlovat, proč ministr Dobeš tolik tlačí na optimalizaci sítě státních středních škol.

Jak se bránit reformě a jak zajistit více financí

V následné diskusi pak Jan Keller reagoval na dotazy z publika, například na obhajobu zavedení školného vznesenou Radimem Valenčíkem, či na výzvy, aby přiblížil svou představu o tom, jak se bránit v současnosti prosazované reformně terciárního vzdělávání a výzkumu, a aby představil kroky, o nichž se domnívá, že zajistí financování vysokých škol a vědy a výzkumu na vyšší než současné úrovni. Prof. Keller zdůrazňoval, že současní reformátoři se řídí strategií „rozděl a panuj“ (akademie věd proti vysokým školám; pražské a brněnské vysoké školy proti regionálním vysokým školám) a jedinou obranou proti tomuto postupu je jednota akademické obce. Co se týče lepšího financování, zde Keller obhajoval mimo jiné následující kroky: důsledné potírání korupce, které zvýší příjmy státního rozpočtu; snížení aktuálního počtu veřejných vysokých škol, kde jako nástroj doporučoval, aby v akreditacích figurující profesori a docenti mohli učit jen na jeden plný úvazek na jedné VŠ (tedy žádné 1,5 či 1,75 úvazku); vyšší zdanění nejvýše odměňovaných skupin obyvatelstva, přičemž zdůraznil, že tyto skupiny z 90% tvoří vysokoškoláci a o těchto vysokoškolácích (na rozdíl od mnohých jiných) je možné s jistotou říci, že se jim vysokoškolské vzdělání finančně vyplatilo.

Zuzana Kubišová
členka iniciativy ProAlt